

Improving Vocabulary Acquisition: Suggested Complementary Lexical Syllabus for Teaching English as a Foreign Language in Junior High School

חמדה רפאל

מנחה: ד"ר אלישבע ברקון

נכתב במסגרת לימודי תואר שני בתוכנית להוראת שפות/התמחות באנגלית

תקציר

עבודה זו מציעה תוכנית לימודים ניסיונית לקסיקאלית לחטיבות הביניים הבאה להשלים את תוכנית הלימודים להוראת האנגלית שיצאה לאור בשנת 2000. ההתמקדות באוצר מילים נובעת מההכרה בחשיבותו ובתרומתו לרכישת כל שפה: שפת אם, שפה שנייה או שפה זרה. למרות הכרה זו, תוכנית הלימודים להוראת האנגלית כשפה זרה בארץ איננה כוללת תוכנית לימודים לקסיקאלית ועל המורים להתמודד עם ההחלטה איזה אוצר מילים חשוב ללמד בכל שכבת גיל. לפיכך, תוכנית הלימודים המוצעת מכוונת לסייע למורים בהחלטה זו באמצעות הצבת מטרות לרכישת אוצר מילים ודיון בהיבטים המתודולוגיים המחזקים את רכישתו.

קביעת היקף אוצר המילים לרכישת השפה הזרה בחטיבת הביניים התבססה על הספרות המקצועית הממליצה על מינימום של 2,000 משפחות המילים התדירות ביותר בשימוש, כמטרה ראשונית להשגה לתלמידים פחות מיומנים בשימוש בשפה. מאגרי המילים הממוחשבים מספקים את הזיהוי המדעי של אותן 2,000 משפחות מילים ומחקרים קובעים שיש ללמדן במהירות האפשרית. אולם, מלבד תדירות, שלושה פרמטרים נוספים וחשובים השפיעו על בחירת אוצר המילים המיועד לתוכנית לקסיקאלית זו: (1) מידת השימושיות של המילים בכיתה; (2) אוצר מילים המייצג את סביבת הלומדים, תרבותם וצורכיהם המשוערים; ו- (3) אוצר מילים שהנו קל לרכישה מסיבות שונות. לעומת זאת, מילים ברשימות ה-1,000 הראשון והשני שנמצאו כלא רלוונטיות ללומדים נופו מתוכנית לימודים זו. התוצאה הנה תוכנית לימודים המורכבת משתי רשימות המיועדות לשני שלבים עוקבים בחטיבת הביניים: הראשון אמור להסתיים עד מחצית כיתה ח', והשני בסוף כיתה ט'.

ההיבטים המתודולוגיים המוצעים בתוכנית לקסיקאלית זו מיועדים לעודד תהליכי הפקת שפה שבה משולב אוצר המילים הנבחר ללימוד. הדגש הנו על לימוד אוצר המילים הנבחר לא רק לשימוש פאסיבי הבא לידי ביטוי בהאזנה ובקריאה, אלא גם בלימוד המכוון לצורך שימוש אקטיבי בשפה בעת דיבור וכתובה. הדגש על ממד הפקת השפה מסתמך על תוצאות מחקרים המתוארים בספרות המקצועית ועל ניתוח מקדים של צורכי התלמידים. ניתוח זה נערך כשלב ראשוני לבניית תוכנית הלימודים המוצעת. אלה מורים כי המעבר בין השלב הפאסיבי בשימוש השפה לשלב האקטיבי אינו מובן מאליו וכי יש להשתמש במתודולוגיה מסוימת המעודדת את השימוש האקטיבי בשפה.

הספרות המתמחה במאגרי מילים ממוחשבים ומצדדי הגישה הלקסיקאלית רואים ברצפים רבי- המילים או 'הנתחים הלקסיקאליים' כפי שמקובל לכנותם, גורם מכריע בתרומתם למידת הצלחת רכישת השפה הזרה, ובמיוחד רבה חשיבותם להפקת השפה. מאגרי המילים הממוחשבים מספקים את הביסוס הסטטיסטי לטענה כי השפה בנויה בעיקר מרצפים רבי-מילים, ואילו הגישה הלקסיקאלית מדגישה את תרומתם ליצירת השפה. גישה זו טוענת כי חיוני ביותר שתפיסתה של השפה כבנויה בעיקר מנתחים תבוא לידי ביטוי גם בשינוי משמעותי בדרך הוראתה. שתי הגישות מדגישות את חשיבות הוראת הרצפים

הלשוניים השימושיים ביותר בשפה והיום-יומיים, במיוחד הקולוקאציות (צירופי מילים) והביטויים, לפיתוח יכולת השימוש בשפה בכל רמה שהיא. בהתאם לתפיסה זו, התוכנית המוצעת מפרטת את מגוון הנתחים והביטויים הלקסיקאליים, בהתאם לרמת הידע המצופה בגילם של הלומדים בשלביה השונים, עבור הפריטים הלשוניים המוצגים בשתי הרשימות שבה. כמו כן, מוצעים בעבודה עצמה מספר היבטים מתודולוגיים המקדמים את המעבר בין ידע פאסיבי של השפה לידע אקטיבי שלה. ברור כי עקב מגבלות זמן בעיקר, לא כל ההיצע הלשוני המופיע בתוכנית זו יכול להיות נלמד באופן מפורש בכיתה. לכן, מומלץ כי המורים יבחרו מתוך ההיצע בתוכנית את הביטויים הלשוניים המתאימים לכיתותיהם ובהתאם לרמותיהן השונות, וימשיכו בקביעות לפתח את יכולותיהם הלשוניות של תלמידיהם בתחום חשוב זה של השפה, כפי שמחקרים מורים כי רכישת השפה הנה במהותה תהליך גידול הדרגתי.

חשיבות ניתוח צורכיהם של הלומדים טרם אימוצה של תוכנית לימודים זו עולה בבירור מתוך מסקנות העבודה. תוכנית לימודים זו התבססה על ניתוח צרכים של תלמידים בבית ספר מסוים, ולכן, יכול בהחלט להיות כי תצטרך לעבור שינויים כדי להתאימה לצרכים של לומדים אחרים בעלי צרכים שונים בבתי ספר אחרים, ייתכן גם מצב בו צורכיהם של הלומדים באותו בית ספר עשויים אף הם להשתנות. מעבר לכך, חשוב שבעתיד תתבצע הערכה מסודרת ומובנית של תוכנית הלימודים הניסיונית המוצעת על מנת למדוד את מידת יעילותה. הערכה מהווה מרכיב חיוני בכל תוכנית לימודים והיא בעלת חשיבות במיוחד בתוכנית כזו שכן זוהי תוכנית חדשה וניסיונית שאין עליה עדיין מספיק הערכות. הערכה יכולה גם להיות תהליך מתמשך הכולל שינויים ושיפורים המתחוללים תוך כדי תהליך ההוראה. מורים נקראים לתרום מתובנותיהם, להעיר את הערותיהם ולהציע הצעות לשינויים ושיפורים. לחילופין, יהיה מעניין מאוד לבצע הערכה מובנית הבודקת את מידת יעילותה של התוכנית בבית הספר המסוים שבו בוצעה בדיקת צורכי התלמידים. הצעה מעשית להערכה מובנית מסוג זה מובאת בחלקה האחרון של עבודה זו.